

Naar een beroepscode voor plantenziektekundigen?

R.F. Mauritz

Christelijke Agrarische Hogeschool, De Drieslag 1, 8251 JZ Dronten

Het is niet voor het eerst, dat er over een beroepscode voor landbouwkundigen in het algemeen en voor plantenziektekundigen in het bijzonder wordt gesproken. In 1969 werd er in Wageningen al een voorstel voor een 'erecode der plantenziektekundigen' ter discussie aangeboden door een studiegroep 'beroepsethiek' bestaande uit hoogleraren, stafleden en studenten in de plantenziektekunde in samenwerking met prof. Jeuken. De voorgestelde erecode gaat over onderzoek naar de invloed van pathogenen van planten en de maatschappelijke functie daarvan, en het besef dat het resultaat van dit onderzoek in de toepassing verstrekkende gevolgen kan hebben voor het leven van planten, dieren en mensen.

De afgelopen jaren heeft de werkgroep Beroepscode van het KLV onder voorzitterschap van dr. ir. G. Weststeijn een 'Leidraad bij het beroepsmatig handelen van landbouwkundigen' opgesteld en die via discussiebijeenkomsten, columns en gedichten onder onze aandacht gebracht. In dit artikel zal de tekst van de 'Leidraad' integraal worden vermeld met enkele inleidende opmerkingen van de werkgroep.

Daarnaast heeft een beroepscodecommissie van het NIBI (Nederlands Instituut voor Biologie) in 1992 een beroepscode opgesteld als een set van intenties. In de navolgende jaren heeft de commissie een nadere uitwerking gemaakt met aansluiting op geldende regels en een uitgebreide toelichting. Dit resulteerde in een rapport en een 'Voorstel voor een aangepaste beroepscode: adviserend (1998)'. Deze code is op bepaalde punten verder uitgewerkt - mede door commentaar van de Werkgroep Beroepscode van het KLV! - en maakt de indruk punttiger geformuleerd te zijn. Ter aanvulling en discussie worden in dit artikel de vijf artikelen van de NIBI-Beroepscode weergegeven met een kleine selectie van uitwerkingen, die mijns inziens verheldering kunnen geven, ook voor plantenziektekundigen. Deze code is door de commissie eveneens van een inleidend commentaar voorzien waaruit enkele zinsneden zijn overgenomen.

Ter vergelijking zijn beide codes in dit artikel naast elkaar geplaatst.

Inleiding van de KLV-beroepscode

Snelle en diep ingrijpende ontwikkelingen op maatschappelijk, wetenschappelijk en cultureel gebied roepen steeds meer de vraag op naar de verantwoordelijkheid van de mens, individueel en collectief, voor de gevolgen van zijn handelen. Met name de technologie, geboren uit het huwelijk tussen wetenschap

en techniek, drijft de veranderingen aan, ook op economisch, ecologisch en sociaal gebied.

Veel bedrijven en beroepsgroepen voelen zich noodzaak maatschappelijk en soms ook juridisch rekenschap af te leggen in het openbaar van hun handelen en motieven. Het initiatief blijken ze overigens heel vaak pas te nemen nadat een actuele gebeurtenis en vooral daaropvolgende negatieve publiciteit enige

drang op de betrokkenen heeft uitgeoefend. Recent hebben oliemaatschappijen, biotechnologen en medisch specialisten, om enkele voorbeelden te noemen, dit moeten ervaren.

Het bovenstaande geldt zeker ook voor de moderne landbouw en de landbouwkundigen: in de afgelopen decennia heeft zich in deze sector een spectaculaire ontwikkeling voltrokken. Deze vormt enerzijds een bron van welvaart voor de maatschappij als geheel, maar roept anderzijds ook vragen op naar de grenzen van het menselijk handelen. De moderne land- en tuinbouw heeft tegenwoordig meer trekken van een industrieel productiebedrijf dan van een groene bedrijfstak en wordt daarop dan ook afgerekend. Ook in deze sector bleken de fundamentele vragen over hoe het nu verder moet, meer van buiten dan van binnen te komen.

De sector bleef maar al te vaak en al te lang de oude antwoorden geven, bijvoorbeeld rond thema's als geïntegreerde landbouw, mestproblematiek en bestrijding van ziekten en plagen bij plant en dier.

Deze vragen zijn binnen de Koninklijk Landbouwkundige Vereniging reeds enige jaren in discussie, waarbij de ervaringen van andere beroepsgroepen zijn meegenomen. Een van de mogelijkheden om aan deze discussie verder inhoud te geven is een leidraad op te stellen voor het beroepsmatig handelen van landbouwkundigen, in consultatie met verschillende Verenigingen van Afgestudeerden aan Agrarische Hogescholen. In dit artikel wordt een concept voor zo'n leidraad aangeboden. Het begrip

ARTIKEL

'landbouwkundige' is daarin zeer ruim gekozen en omvat ieder, die door opleiding en/of werkkring is betrokken bij de landbouw in de breedste zin van het woord (zie hierna onder 2).

De leidraad dient tweërlei doel. Enerzijds het stimuleren van een voortgaande discussie over deze complexe problematiek en mede daardoor van attitudevorming bij landbouwkundigen. Daarom zal zo'n leidraad nooit een definitief karakter (mogen) dragen.

Iedere formulering is tijdgebonden en vormt een fase in een voortgaand proces. Een open oor is voor alle argumenten essentieel. De leidraad biedt een richtlijn aan de individuele landbouwkundige voor bewustwording en besluitvorming in het beroepsmatig handelen. Een richtlijn dus – geen voorschrift!

De Beroepscode voor Biologen

Onder een bioloog verstaat het NIBI een natuurwetenschapper met een gekwalificeerde wetenschappelijke of hogere opleiding in de biologie. Voor de beroepsgroep van biologen, die door haar diversiteit onder een veelvoud van wettelijke voorschriften en regelingen valt, is hooguit een adviserende beroepscode haalbaar. Dit is een code die vanuit een beperkte set van breed gedragen morele beroepsattitudes adviseert hoe de bioloog om zou kunnen gaan met morele dilemma's die hij of zij tegenkomt in de concrete beroepspraktijk. Zo'n beroepscode is geen doel op zich. Het doel is het maatschappelijk verantwoord handelen van professionele biologen te bevorderen. Discussie onder biologen over deze onderwerpen aan de

hand van concrete gevallen is daarvoor essentieel: Het blad 'BIO-nieuws' is hier een goed medium voor.

Het voorstel van het NIBI uit 1998 voor een aangepaste beroepscode is concreter dan dat uit 1992. De kernpunten van de code zijn:

- 1 deskundigheid
- 2 integriteit
- 3 respect
- 4 verantwoordelijkheid

De NIBI-code is verdeeld in vijf artikelen. De artikelen worden gevolgd door een korte ethische analyse die de morele oproep van het artikel naar voren haalt. Daarna volgen uitwerkingen van die oproep voor verschillende situaties. Hierbij wordt aangegeven wat nagestreefd zou moeten worden.

Richtlijnen KLV

1. Persoonlijke verantwoordelijkheid

Het uitgangspunt van deze leidraad is, dat de leden van de beroepsgroep zich verantwoordelijk voelen voor beslissingen, die de landbouwkundige persoonlijk neemt, of voor beslissingen, waarin de landbouwkundige een aandeel heeft als lid van een groep of team waarvan hij beroepshalve deel uitmaakt.

Discussies in de collegiale sfeer en daarbuiten zullen de landbouwkundige meer bewust maken van de directe en indirecte gevolgen van zijn handelen voor mens, natuur, milieu en maatschappij. Dit zal moeten leiden tot een maatschappelijk verantwoorde beroepsuitoefening.

In situaties, waarin wordt samengewerkt met anderen (superieuren, collega's, opdrachtgevers, ondergeschikten) moet onderscheid gemaakt worden tussen de individuele, professionele verantwoordelijkheid en de functionele, aan de groep gebonden verantwoordelijkheid.

Ontstaat er een conflict of tegenstelling tussen de individuele verantwoordelijkheid en het belang van de organisatie waarvan de landbouwkundige deel uitmaakt, ofwel over diens functioneren daarin, dan is de landbouwkundige in eerste instantie slechts voor de eigen inbreng verantwoordelijk. Dit neemt

NIBI-beroepscode

Artikel 1:

De bioloog dient zich op de hoogte te houden van ontwikkelingen omtrent de biologie, teneinde zijn of haar functie op professionele wijze te kunnen uitoefenen.

Tot de morele houding waartoe biologen in dit artikel worden aangespoord, behoort op de eerste plaats het nastreven en behouden van vakbekwaamheid. Biologen zijn op zeer veel terreinen professioneel werkzaam. Dit artikel roept biologen op om in hun beroepsuitoefening vakbekwaam te zijn en te blijven.

Ad 1: Nastreven en behouden van vakbekwaamheid

Biologen zijn vakbekwaam als zij:

- 1 Beschikken over de vereiste diploma's en vergunningen om werkzaam te zijn binnen een specialisme
- 2 Zich op de hoogte houden van de professionele ontwikkelingen omtrent het specialisme (ook artikel 5)
- 3 zich op de hoogte houden van maatschappelijke ontwikkelingen in de biologie (zie ook artikel 2, 3 en 4)
- 4 zich inzetten voor vernieuwing van hun of haar professionele taken

ARTIKEL

echter niet de morele plicht weg om degenen met een afwijkend standpunt met kracht van argumenten van een andere zienswijze te proberen te overtuigen.

Bij een opdracht, waarvoor de landbouwkundige meent de verantwoordelijkheid niet te kunnen dragen, gaat hij daarover een discussie aan met zijn opdrachtgever(s) of superieuren. De landbouwkundige zal daarbij tot het uiterste proberen consensus te bereiken. Als dat onmogelijk blijkt zal de landbouwkundige daaraan consequenties verbinden.

Consultatie van een vertrouwenspersoon (of -personen) kan in zo'n situatie zinvol zijn.

2. Werkterrein

De landbouwkundige handelt op basis van de beschikbare en vergaarbare kennis en ervaring, zoveel als in diens vermogen ligt en zoals diens geweten ingeeft, met weging van relevante maatschappelijke, ecologische, economische en wetenschappelijke aspecten.

De (mede)verantwoordelijkheid van de landbouwkundige heeft onder meer betrekking op:

- de zorg voor het welzijn van mens en dier, waarbij rekening gehouden wordt met de risico's van de voorgenomen werkzaamheden voor de gezondheid van de mens en de kwaliteit van de leefomgeving;
- de voorziening in de behoefte aan hoogwaardige producten van plantaardige en dierlijke herkomst, inclusief de wereldvoedselbehoefte;
- het onderhouden en instandhouden van de natuur omwille van haar eigen waarde en bestaansrecht en van de natuurlijke hulpbronnen (planten, dieren, bodem, lucht en water) om te kunnen voorzien in de behoeften van huidige en toekomstige generaties;
- het voorkomen en herstellen van degradatie van het milieu en het vermijden van onaanvaardbare ecologische risico's
- de ontwikkeling van het landelijk en stedelijk gebied in sociaal-economische en maatschappelijke zin;
- het bevorderen van de landbouw-, voedings-, natuur- en milieuwetenschappen en innovatie ten behoeve van na te streven maatschappelijke ontwikkelingen.

Artikel 2:

De bioloog dient zich in relatie met de maatschappij te laten leiden door wetenschappelijke integriteit.

Tot de morele houding waartoe biologen in dit artikel worden aangespoord, behoort:

- 1 wetenschappelijk integer handelen bij onderzoek in opdracht van derden
- 2 wetenschappelijk integer handelen bij het naar buiten brengen van biologische kennis
- 3 wetenschappelijk integer handelen bij het geven van onderwijs
- 4 wetenschappelijk integer handelen bij werkzaamheden in andere culturen

Er zijn verschillende manieren waarop biologen contact kunnen hebben met de maatschappij, bijvoorbeeld door onderzoek uit te voeren in opdracht van derden, door in contact te zijn met media en door onderwijs te geven. Dit artikel roept biologen op om hierbij wetenschappelijk integer te handelen.

Dit betekent: handelen volgens wetenschappelijke normen en waarden, eerlijkheid en deskundigheid in de relatie en communicatie met derden.

Ad 1: Wetenschappelijk integer handelen bij onderzoek in opdracht van derden (zie ook artikel 4)

Dit kan bereikt worden door: een samenwerkingsovereenkomst met de opdrachtgever aan te gaan waarin de wetenschappelijke normen en waarden worden gerespecteerd. In deze samenwerkingsovereenkomst dient men de gebruikelijke juridische en procedurele afspraken op te nemen, alsook een open onderzoeksvraag, de periode waarbinnen eventuele geheimhouding is gehouden en de afspraken over eigendoms- en auteursrechten

Ad 2: Wetenschappelijk integer handelen bij naar buiten brengen van biologische kennis

3. Verantwoord onderzoek

De landbouwkundige zal bij het uitvoeren van onderzoek de in de wetenschap algemeen geldende normen en waarden in acht nemen.

Verantwoord onderzoek houdt in dat bij de keuze van de onderzoeksmethoden, de keuze van het onderzoeksobject en de presentatie van de resultaten geen zodanige concessies worden gedaan dat daardoor bepaalde belangen van bijvoorbeeld politieke, religieuze, nationalistische, racistische, discriminerende of commerciële aard eenzijdig worden gediend ten koste van anderen. Bewuste misleiding bij de presentatie van onderzoekresultaten is onacceptabel. Betrouwbaarheid dient voorop te staan. Ook moet rekening gehouden worden met de mogelijke maatschappelijke gevolgen van de verworven en te verwerven kennis. Er moet een afweging worden gemaakt op basis van de onder 2 genoemde aspecten.

Bij het buiten de wetenschappelijke gemeenschap brengen van wetenschappelijke kennis, kunnen biologen wetenschappelijk integer handelen als zij handelen volgens de 'Gedragscode voor Biomedisch Onderzoek en de Media' en aangeven welke onzekerheden er zijn.

Dit betekent dat biologen: onderzoeksresultaten eerst hebben voorgelegd aan vakgenoten middels een geaccepteerde wetenschappelijke publicatie, posterpresentatie of lezing binnen brede wetenschappelijke kring, alvorens zij naar buiten treden *et cetera*.

Ad 3: Wetenschappelijk integer handelen bij het geven van onderwijs

Dit betekent: het begrijpelijk overbrengen van de kennisinhoudelijke principes die centraal staan in de biologie en van de aard en de grenzen van het natuurwetenschappelijk denken *et cetera*.

Biologen met onderwijstaken dragen verantwoordelijkheid voor de bredere maatschappelijke vorming van leerlingen en studenten. Deze verantwoordelijkheid delen zij met ouders, collega's, onderwijsinstelling en leerlingen en studenten zelf.

Ad 4: Wetenschappelijk integer handelen in een andere cultuur

De relatie van biologen met derden is niet gebonden aan de landsgrenzen. Veel biologen zijn werkzaam in andere culturen, wat in een aantal gevallen tot morele conflicten kan leiden.

Artikel 3

De bioloog dient respect te hebben voor de eigenwaarden van mensen en de natuur.

Tot de morele houding waartoe biologen in dit artikel worden aangespoord, behoort:

1. het respecteren van de eigenwaarde van de mens, wanneer die als onderzoeksobject wordt gebruikt
2. het respecteren van de eigenwaarde van de natuur
3. het respecteren van de eigenwaarde van het individuele dier

Dit artikel roept biologen op om te onderkennen dat mensen en de natuur (waaronder ook het individuele dier) een eigenwaarde hebben, naast wellicht een gebruikerswaarde.

Het respecteren van deze eigenwaarden betekent niet dat mensen, dieren en de natuur niet gebruikt mogen worden in de praktijk van biologen. Met dit artikel worden biologen opgeroepen om deze eigenwaarden zo min mogelijk aan te tasten.

4 Integrale benadering

De landbouwkundige zal zich in voldoende mate algemeen oriënteren om de gevolgen van het professionele handelen in bredere verbanden te kunnen bezien en om interdisciplinaire samenwerking met succes te kunnen nastreven.

Ontwikkelingen in de moderne maatschappij worden steeds complexer. Niet alleen natuurwetenschappelijke en technische aspecten zijn bepalend voor succes. Sociale, economische, politieke, culturele en ecologische factoren zijn eveneens belangrijk. In de omgang met deze aspecten moeten maatschappelijke wenselijkheid, in het bijzonder sociale rechtvaardigheid, technische uitvoerbaarheid, economische haalbaarheid en ecologische duurzaamheid, in onderlinge samenhang worden gewogen.

Een zo zorgvuldig mogelijke raming van, dan wel bezinning op, alle economische, fysieke en maatschappelijke kosten en baten is essentieel. Bij een integrale benadering moet in zwaarwegende gevallen ook een 'technology assessment' studie ernstig worden overwogen, vergezeld van een risicoanalyse (inclusief de milieueffecten) waarin de mogelijke maatschappelijke en ethische gevolgen worden toegelicht.

Het mogelijk aantasten van de eigenwaarde van mensen, dieren en de natuur wordt beschouwd als het nemen van een risico (zie artikel 4: Bewust omgaan met risico's).

Artikel 4:

De bioloog dient zich bewust te zijn van zijn of haar (mede-)verantwoordelijkheid ten aanzien van de effecten van zijn of haar handelen op mensen, natuur en maatschappij.

Tot de morele houding waartoe biologen in dit artikel worden aangespoord, behoren:

- 1 Bewust omgaan met risico's voor zichzelf, andere mensen, dieren, planten, milieu, natuur en maatschappij
- 2 het hanteren van het voorzorgsprincipe
- 3 het erkennen van het feit dat het gedrag van mensen naast biologische ook sociaal-culturele aspecten kent
- 4 whistle blowing (signalering van een mogelijk ongewenste situatie)

Biologische kennis en vaardigheden kunnen blijvende veranderingen tot gevolg hebben, niet alleen doordat er direct of indirect schade toegebracht kan worden aan de gezondheid van mensen, dieren en planten, maar ook doordat biologische kennis ervoor kan zorgen dat mensen anders naar zichzelf en elkaar gaan kijken.

Dit artikel roept biologen op om naar eer en geweten in te schatten welke risico's (voor zichzelf en andere mensen, dieren, planten, milieu, natuur en maatschappij) verbonden kunnen zijn aan hun handelen.

Ad 1: Bewust omgaan met risico's

Biologen kunnen bewust omgaan met risico's door middel van:

- het vaststellen en schatten van risico's
- het voorkómen van blijvende effecten
- het beperken van risico's
- het zowel wetenschappelijk als maatschappelijk kunnen rechtvaardigen en beargumenteren van genomen risico's, daarbij terzijde gestaan door collega's en de daartoe aangewezen instanties
- het adequaat handelen bij calamiteiten

Er bestaat een aantal wettelijke verplichtingen ten aanzien van het inschatten, voorkómen, beperken en het nemen van risico's voor mensen, dieren, planten, milieu, natuur en de maatschappij, waaraan een bioloog gehouden is. Deze zijn opgenomen in een bijlage van de NIBI-beroepscode.

5. Betrouwbaarheid van informatie

De landbouwkundige zal de ontwikkelingen in de persoonlijke werkwereld bijhouden en naar waarheid in de maatschappelijke discussie brengen.

Bij het geven van informatie zal de landbouwkundige relevante kennis zodanig inbrengen, dat deze zoveel mogelijk overeenstemt met de persoonlijk bekende werkelijkheid en zal hij beseffen, dat die eigen kennis in menig opzicht beperkt is.

Met name bij een openbare maatschappelijke dialoog over ontwikkelingen in het vakgebied in relatie tot algemeen maatschappelijke ontwikkelingen is

Ad 2: Voorzorgsprincipe

Biologen worden opgeroepen om daar waar er nog geen (wettelijke) verplichtingen bestaan, of waar deze nog ontoereikend zijn, het zogenaamde voorzorgsprincipe te hanteren.

Dit principe behelst dat bij het uitvoeren of het nalaten van wetenschappelijk onderzoek en bij de toepassing van de resultaten van het onderzoek (voor zover deze op dat moment voorzien kunnen worden) het uitgangspunt dient te zijn dat men niet verder gaat, tenzij men aannemelijk kan maken dat ten aanzien van de maatschappij:

- er geen schadelijke of onomkeerbare gevolgen optreden
- de risico's in voldoende mate kunnen worden ingeschat en beheerst
- de mogelijke neveneffecten maatschappelijk gerechtvaardigd kunnen worden door het doel en de te verwachten voordelen van de toepassing.

Ad 3: Verklaren van het gedrag van mensen

Biologische kennis geeft inzicht in het gedrag van mens en dier. Omdat het gedrag van mensen naast biologische ook sociaal-culturele aspecten kent, dienen biologen biologische verklaringen voor menselijk gedrag kritisch en zorgvuldig te hanteren en zich in te zetten voor een verantwoord gebruik ervan.

Ad 4: Whistle blowing

Het kan voorkomen dat biologen in hun werk stuiten op gewetensbezwaren of morele problemen. Biologen worden opgeroepen om in dergelijke situaties hun dilemma beargumenteerd kenbaar te maken aan collega's en werkgever. Wanneer er niet zelfstandig tot een oplossing gekomen kan worden, verdient het aanbeveling om contact op te nemen met het moreel adviespunt van het NIBI. Dit adviespunt zal in overleg met de betrokkene adviseren op welke manier dit dilemma ahangig gemaakt kan worden.

Artikel 5

De bioloog dient bij onderzoek wetenschappelijke normen en waarden te hanteren, en zich daarbij kritisch op te stellen ten aanzien van politieke of religieuze opvattingen of commerciële belangen.

Tot de morele houding waartoe biologen in dit artikel worden aangespoord, behoort:

- 1 zorgvuldigheid bij wetenschappelijk onderzoek
- 2 het aannemen van een kritische houding

Veel biologen zijn betrokken bij wetenschappelijk onderzoek.

een eerlijke inbreng van alle relevante zaken van wezenlijk belang. Alleen dan kan over en weer sprake zijn van begrip en vertrouwen en kan zo'n dialoog op evenwichtige wijze plaats vinden. Een door de opdrachtgever ingestelde geheimhoudingsplicht behoeft niet met het bovenstaande in strijd te zijn, mits deze niet is bedoeld om een maatschappelijk ongewenste werkelijkheid te verdoezelen. Is dat wel het geval, dan geldt Richtlijn 1.

6. Andere culturen

De landbouwkundige zal bij de uitoefening van taken in landen en/of temidden van bevolkingsgroepen met een andere historische, culturele, sociale en godsdienstige achtergrond de hierboven beschreven richtlijnen volgen.

In deze situaties zal de landbouwkundige zich voortdurend afvragen, of hij hierbij voldoende respect in acht neemt voor de ethische en godsdienstige opvattingen in die landen of bij die groepen, een en ander voor zover dat niet in conflict komt met het geweten.

Dit artikel roept biologen op om bij wetenschappelijk onderzoek - in de zin van het doorlopen van de empirische cyclus - te handelen volgens wetenschappelijke normen en waarden. Dit betekent dat biologen zorgvuldig en kritisch moeten zijn in het opzetten en uitvoeren van hun onderzoek en het interpreteren van hun onderzoeksresultaten.

Ad 1: Zorgvuldigheid bij wetenschappelijk onderzoek

Criteria voor zorgvuldigheid bij wetenschappelijk onderzoek zijn:

- het bediscussiëren en beargumenteren van de vraagstelling van het onderzoek met collega's
- het volgen van een wetenschappelijk verantwoorde methode voor het beantwoorden van de vraagstelling
- het kunnen aantonen dat de behaalde resultaten reproduceerbaar zijn
- ervoor kunnen zorgen dat resultaten controleerbaar zijn door derden
- het logisch interpreteren van de resultaten
- het bediscussiëren van de interpretatie van de resultaten met (kritische) collega's
- het publiceren van de onderzoeksresultaten onder andere in wetenschappelijke vaktijdschriften, waarbij personen die van invloed zijn geweest op het behalen van het onderzoeksresultaat altijd genoemd worden in de vorm van een citatie, acknowledgement of medeauteurschap

Ad 2: Het aannemen van een kritische houding (zie ook Artikel 2)

Met de opmerking dat biologen 'zich kritisch opstellen ten aanzien van politieke of religieuze opvattingen of commerciële belangen', worden biologen aangespoord om een zo onafhankelijk en objectief mogelijke houding aan te nemen bij het opzetten, uitvoeren en interpreteren van hun eigen wetenschappelijke onderzoek en dat van collega's.

Concluderend kan gesteld worden, dat beide beroepscode een vergelijkbare opzet kennen en de nodige overlap vertonen, wat niet verrassend is vanwege het overlappende arbeidsterrein van biologen en plantenziektenkundigen. Beide codes betreffen vooral de onderzoekspraktijk waar de nodige voetangels en klemmen liggen. Ook de Agrarische Hogescholen houden zich met onderwijs in maatschappelijke ontwikkelingen en (beroeps)ethiek bezig. De KLV-richtlijnen bleken bij een eerste gebruik in het onderwijs aan vierdejaarsstudenten niet direct veel weerklank op te roepen, terwijl

de in 'LT Journaal' verschenen columns soms meer herkenning geven. Het nut van codes voor de toegepaste beroepspraktijk lijkt groter te worden wanneer een nadere uitwerking naar specifiek herkenbare situaties plaats vindt.

De volledige tekst van en doorgaande discussies over de beroepscode zijn te vinden op de websites van KLV en NIBI en in 'LT Journaal' en 'BIOnieuws'.

Literatuur

- Anonymus, 1969. De erecode der plantenziektenkundigen. Belhamel **1**: 78.
- Anonymus, 1998. Leidraad voor het opstellen van een adviserende beroepscode – in casu een beroepscode voor biologen. Nederlands Instituut voor Biologie, brochure, 52 p.
- Anonymus, 1999. Syllabus; casussen met ethische reflectie, verschenen in LT Journaal, bijeengebracht door de commissie Ethiek van KLV.
- Huijgen, J. & R.F. Mauritz (samenstellers), 2001. Reader Beroepsethiek in de landbouw. Dronten.
- Osse, J.W.M. *et al.* (red), 1994. Ethiek uit het veld; ervaringen van landbouwkundigen. Wageningen.
- Vos-Reesink, K. de & H.J. van 't Klooster (red), 1998. Wegen en kiezen; ethische dilemma's in de beroepspraktijk. Arnhem/Wageningen.

ARTIKEL